

İktisadi Kalkınma ve Emperyalizmin Yürütücü Kurumları

Erinç Yeldan, 4 Mayıs 2005

“İktisadi kalkınma” kavramı küresel kapitalizmin 1913-sonrasında tökezlemesi sonucunda bir ara olanak şeklinde doğdu. 20. yüzyıla artan işsizlik, yoksulluk ve faşizmin yükselişi ile giren kapitalizm küresel ölçekte bir bunalım içerisinde idi. Öte yandan, 20. yüzyıl boyunca peşi sıra gelişen sosyalist devrimler, bu ülkelerdeki sosyalist planlama deneyimleri ve bağımsızlıklarına yeni kavuşan eski sömürgelerin sanayileşme yolundaki yeni arayışlar ile birlikte kalkınma ideolojisinin de alt yapısı oluşturmaktaydı. Bu konjonktür 1950’li ve 60’lı yıllarda gelişmiş kapitalist metropollerde, güçlenen sosyalizm alternatifinin de baskısıyla, refah devletinin genişlemeci politikaları ile birleşince insanlık tarihinin en yüksek büyüme hızlarına tanık olunan “altın çağ” yaratılmış oldu.

Ancak bu dönem uzun sürmedi. Kapitalizmin anarşik yapısı, azalan karlılık, ve emek hareketinin görece güç kazanması ile birlikte “altın çağ”ın iktisadi ve sosyal temelleri 1970’li yıllardan itibaren sermaye açısından sürdürülemez ve kabullenilemez bir niteliğe büründü. Finans sermayesinin 20. yüzyılın son çeyreğindeki yükselişi, artık sadece üretim sürecinde kalarak yeterli kar elde edemeyen ve dolayısıyla birikimini sürdüremeyen küresel kapitalizmin kendisine yeni kar olanakları arayışının bir sonucuydu. Böylece 1980’lerden başlayarak, yüksek reel faiz ve sermayenin serbest dolaşımını sağlayacak *yapısal düzenlemeler*, kapitalizmin finansal küreselleşme aşamasının ana unsurları haline dönüştüler.

Ancak finans sermayesinin işleyiş biçimi ve öncelikleri çok farklıydı. Örneğin, mali servetleri erittiği için “enflasyon” bir numaralı düşman ilan edilir iken, işsizlik veya eksik talep sorunları finans dünyası açısından artık önemli bir sorun olarak görülüyordu. Nitekim küresel finans piyasaları *hiper-likidite* ve *spekülatif balon köpükleri* ile şişerken, finans sermayesi sanayi sermayesinin önüne geçerek, tüm ekonomileri sürekli bir deflasyonist “istikrar” süreci içine hapsedti. Genişleyici mali politikaların ve sosyal devletin yerini “faiz dışı fazlalar” elde etmekle yükümlü “sorumlu ve etkin” yönetim prensipleri aldı. “Enflasyon hedeflemesi”nden başka herhangi bir ekonomik sorun ile ilgilenmesinin yasaklandığı “bağımsız” merkez bankaları da daraltıcı maliye politikaları ile bu deflasyonist sürecin başlıca uygulayıcıları haline dönüştürüldüler. Kalkınma ve sanayileşme hedefleri artık terk edilerek yerlerini finans dünyasının kısa-dönemci ve miyopik kararlarına dayalı rant arayışlarına bıraktılar. “Ulusal tasarruf” kavramı iktisat yazınından tamamıyla kaldırılırken, “yatırım” kavramı sadece tek bir hedefe kilitlendi: “yabancı sermayeyi davet etmek”.

Bu süreçte “kalkınmakta olan ülkeler” de bir grup olarak “yükselen piyasalar” diye adlandırılır oldu. Bu ülkeler bir biri ardına küresel kapitalizmin yeni işbölümü içerisinde kendilerine verilen görevleri yerine getirmekle koşullandırıldılar. “*Washington mutabakatı*” ve “ardılı-(genişletilmiş) Washington mutabakatı” kavramları böylece ortaya çıktı. Azgelişmiş ülkeler, bir yandan dış ticaretlerinin ve kambiyo rejimlerinin serbestleştirilmeye zorlanması sonucunda birer ithalat ve ucuz işgücü deposu haline dönüştürülürken, bir yandan da “özelleştirme” ve “doğrudan yabancı yatırım” fetişleri altında kamusal varlıklarına yok pahasına el konuldu. Söz konusu ülkelerin zaten çok genç ve zayıf olan demokratik kurumları “istikrar önündeki bürokratik engeller” olarak gösterilirken, “bağımsız üst kurullara dayalı

denetim ve yönetim” gibi makyajlanmış politikalar altında ulus-ötesi şirketlerin ve uluslararası finans sermayesinin *doğrudan* denetimi altına sokuldular.

Dolayısıyla, kapitalizmin finansal küreselleşme aşamasında, gelişmiş kapitalist metropoller, ulus-ötesi şirketler ve uluslararası finans kapitalin, *bir kolektif güç olarak*, azgelişmiş dünyanın ekonomilerini tahakküm altına alma savaşımı içine girdiği gözlenir oldu. “*Kolektif emperyalizm*” şeklinde niteleyebileceğimiz bu sürecin yürütücülüğünü ise öncelikle *Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü ve Dünya Bankası* üstlendi.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), bugüne değin görece olarak bu sürece direnç gösteren ve “kalkınma prensiplerini” savunmayı sürdüren bir kuruluş niteliğinde idi. *UNDP*’de yeni gerçekleştirilen ve Türk akademi çevrelerinde bir kıvanç unsuru olarak değerlendirilen son idari atamanın, söz konusu kuruluşu, Dünya Bankası ve IMF gibi örgütler güdümünde sürdürülen yeni-kolektif emperyalist saldırı içerisinde yeni bir öncü aktör haline dönüştürmeyeceği konusundaki umudumuzu korumak istiyoruz.